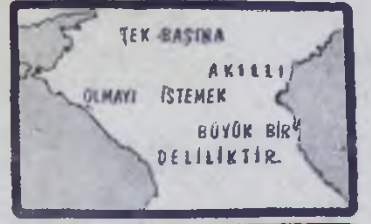

Vıl:1-Sayı:7

kamçı

aylık siyasi gazete

Aralık 1970

BASK'LAR

ÜZERİNE(*)

Bir büyük Bask şehrinde sokak sokak, ev ev yapılan aramalardan bir görünüşü.

BASK'LAR

Kafkasya'nın güneyinde bulunan, Kura nehri ve vadisi anlamını taşıyan Bask kelimesi, Batı Asya'da yaygın bir dildir. İber, Bask dilinde nehir, vadi demektir. Kafkas - Kart vol. yerli eş adı. Sper, İspanya'dır. Gürcüce, İspanya Zgva (=İspanya Denizi) = Karadeniz) deyiminde bu kelime, el an korunmaktadır.

Bu eski kelimelerin değişik şekilleri, İber, Sper ve İspanya eski Kafkasya halkı olan İberler'in etnonimi (kavim adı) diler. İberin Ermenice etnonimi Virk, (Virg) = İspanya'da yaygın bir dildir. Bu kelime arkaik bir konuyu ortaya koymaktadır. Böylece Proto-Frigler ya da Askanien-Frigler (Hindu-Avrupa öncesi Frigler), Basklar, Karadeniz Frigleri ve Doğu İberlerin akrabalığı, Ermenice'deki Virk kelime

siyle de açıklık kazanmış oluyor.

Batı İberler'e (İber) İber kelimesi Spanii'nin eşidir. İber ya da Hibara, Bask dilinde nehir ve arazi anlamına gelen Ebro'dan gelir. İspanya'daki Ebro ırmağı, anlamını sonraları genişleterek İberik Yarımadası şekliyle tüm İspanya'yı kapsamına almıştır.

Hispania, ya da Ispana, Bask dilinde Prenelerin batısındaki yarımada'nın Akdeniz sahil anlamını taşır. Yine Bask'ça, Ezpana (España) dudak, sahil, kenar anlamına gelir. Önceleri yarımada'nın doğu sahilleri anlamında kullanılırken, sonraları Romalılar yarımada'nın tümünü teşmil etmişlerdir.

Eski çağda çok geniş alanlara yayılmış olan Bask'lar (Batı İberleri), Kartvelo-Hesperien, Kartlo-İber, Kartuli kabilelerinin yalnız Kafkasya ve İspanya'ya değil, aynı zamanda İtalya ya geldiklerini şu örneklerden anlamak mümkündür:

1 — Topoğrafya Adı: Tiberis, Tibur. Gürcüce Svan lehçeleriyle Tuba Akarsu, ırmak, kanal anlamına gelmek tedir.

2 — Mitolojik Tanrı: «Mars», Mart ayı «Henn», «Hennia»

b) Kahramanlık tanrısı: «Karkül», kıvılcımdan meydana gelmiştir. Gürcüce «Seshli»: ateş «Kuhili» Gök gürültüsü demektir.

Ayrıca 1953 yılında Almanya'da basılıp neşredilen bir eserde «Bask dili özelliklerini Kafkasya'dan Ligur'lar getirmişlerdir. Kafkasya'dan gelen Ligur'lar, İtalya'nın en eski halkı olup Milattan ikibin yıl önce İtalya'da devlet kurmuşlardır. Bask'lar ve İberler'in Avrupa'da ilk oturdukları yer Pirene dağlarıdır. Hatta kelt (celtes)ler İspanya'yı istila ettikleri zaman İspanya'da gördükleri halkların en çoğu İberler'dir. Bask'lar İberlerin son kalıntısıdır ları, denilmektedir(1).

Yazar Vidal de la Blache onlar hakkında: «Pirenelerin asıl halkı gerçekte birbirinden çok farklıdır. Uzun ve ince yüzlü Nav'rlar, çekik çeneli, geniş omuzlu ve eski Mısırlılar gibi kısa kalçalı Bask'lar...» ve «Pirenelerin güney taraflarında altıncı asır başlarındaki hiçbir dille ilgili olmayan bir dili konuşan halk otururdu. Bunlar eski İber halkının kalıntılarıdır ve Gaskon'lar veya Bask'lar'dır. İfadelerini kullanır(2).

İBER-KAFKAS DİLLERİ

Ünlü Glottolog Profesörü N. Marr çok önceleri bir tek neolitik dilin varlığını kabul etmiş sonra Yafetik dil teorisini ortaya koymuş. Bu tek dil ocağından Semit, İranitik ve Yafetik dillerinin doğduğunu. Gürcü, Bask ve Kafkas dillerinin yafetik dil grubundan olduğunu İleri sürmüştür.

Son yapılan incelemelerden sonra dil bilginleri Batı Asya dilleriyle, yaşayan Gürcü ve Kafkas dilleri arasında yakınlık kurmayı başarmışlardır. Bu düşünceler Klaproth, Ph. Müller tarafından geliştirilmiştir.

Ph. Hommel, Gürcüce ve Kuzey Kafkas dillerinin Elamit, Hitit, Kapadokya ve Bask dilleriyle aynı kökten olduğunu ileri sürmüştür. Lenormant, Maspero ve H. Vinkler'e göre Gürcü Tobal ve Muskhî kabile dilleriyle Urtartu dili akrabadır. Sayce da Hitit Aloradien, Tiberanien dillerinin Gürcüce ile akrabalığını kabul etmektedir.

Birçok dil bilgini İber-Kafkas o-

varlığını kabul etmektedir. Çünkü onlar eski Yunanca'dan modern Yunan dilinin Latince'den Fransızca'nın çıktığı gibi, vaktiyle Kafkasya'dan İspanya'ya kadar çok geniş bir alana yayılan eski İber dillerinden de Bask, Gürcü ve Kafkas dillerinin doğduğunu kabul ederler.

Görülüyor ki Amerikan, Fransız, Alman ve Gürcü Arkeolojik, Antropolojik ve Lengüistik çevrelerinde eski Batı-Asya ve Akdeniz halklarının Gürcü, Bask ve Çerkeslerle akrabalığı hususundaki tatminkâr deliller hayli fazladır. Azianlık denilen bu ırkın halkları ilk insanlık medeniyetinin kurucularıdır. Sami ve Arit ırklardan önce tarih sahnesine çıkmışlardır. Bu ırk Sümer, Gutti, Proto-Hatti, Huri, Mitani, Elamit, Pelask, Etrüks, Bask, Gürcü ve Çerkeslerden teşekkül ediyordu. Rus yazarı Aleksandr Bazmakoff eserinde: «Tarih öncesi (Prehistorik) devirlere ait anahtarlar hâlâ Kafkas ve Pirene dağlarının yüksek vadilerinde yaşayan

ve birçok dillerle olan akrabalığını açıklamaktadırlar. Bazı dilciler de Bask dilinin Kafkas dağlarının bir köşesinde kalyonmuş birtakım dilleri ile akrabalığını açıklamaktadırlar. Çerkes tarihçisi Met Çunatuko Yusuf İzzet Paşa da bu fikirdedir. Ve kaybeldığı sanılan dilin Çerkesçenin (Beskheg'ce) şivesi olduğu kanısındadır(4).

İlk çağlarda Kafkasya ile İspanya arasında (Batı Asya, Anadolu, Yunanistan, İtalya, Güney Avrupa) geniş alana yayılan İber-Kafkas dil ocağından yukarıda adı geçenler birçok akınlar yüzünden erimişler, bu diller arasında karışmışlardır. Ancak bunlardan doğuda Karıvei İberleri ve Kuzey Kafkasyalılarla, batıda Bask İberleri (Özkaritler) savunması kolay, dağlık bölgelerde bulunduklarından akınlardan az zararlı çıkmışlar, dillerini ve varlıklarını koruyabilmişlerdir.

Eski İberyalıların yayıldığı bölgelerde dağ, nehir, ova v.s. gibi topo-

Son olaylarda kurşuna dizilmek üzere götürülen Bask milliyetçilerinden bir grup.

milletlerin elindedir» demekle Kafkas dağlarının üstünde yaşayan Çerkeslerle, Pirene dağlarının yüksek vadilerinde yaşayan Bask'ların ırk bakımından yakınlıklarını da belirtmektedir. Türkiye lise ve ortaokulları için yazılmış bir kitapta «Etrüksler, Lidyalılar, Hititler, Frigyalılar ile akrabadır. M.Ö. onun cu asrın başlarında Ataları Atys ve onun oğlu Tursen olduğu halde Lidya'dan deniz yoluyla gelerek İtalya'ya çıkmışlar», denilmektedir ki Bask'ların Kafkasya'dan gelen Ligurların torunları olduğu göz önünde tutulursa bütün bunlar arasındaki akrabalık açıklığa kavuşmuş olur(3).

Yazar A.H. Keane ve diğer bir çok dilciler de Baskçayı Kuzey Afrika'da yaşayan Berberi diline yaklaştırmakta

Pirene dağlarından bir

ratya isimleri hâlâ kullanılmakta olup bugünkü Kuzey Kafkasya, Gürcü ve Bask dilleriyle çözümlenmektedir.

BASK DİLİ

Baskça lehçeler şeklinde mevcuttur. Sekiz kadar lehçe bölgeden bölgeye farklar gösterir ve aralarında kolay anlaşma olmaz.

Bu lehçelerden Biskaien en batıda olup diğerlerinden ayrılır. Suleten lehçesi en doğuda konuşulmakta olup var gulu hecelerle, cümlelere özel bir ritim veren orijinal bir fizyonomiye sahiptir. Bu iki lehçe arasında Fransız ve İspanyol Bask ülkelerinde Gipuzkoan, Laburdin, Baztane, Aezkoan, Navare ve Salazare lehçeleri serpiştirilmiştir.

Baskça ilk çağlarda Akiten ve Bask kon'ların konuştukları dilin devamıdır. Sezar'a göre Akiten'ler Garon, Pirene ve Atlantik sahillerinde: Çoğu yazar Strabon'a göre Baskonlar, Navar ve Yukarı Aragon'da oturuyorlardı.

Yapılan incelemeler Baskçanın bin yıldan beri fazla bir değişiklik göstermediğini ortaya koymaktadır. Örneğin: «Dugu» (= bizim var) kelimesi 10 uncu asırda tesbit edilmiştir. «Bazendu» (=Eğer sizde olsaydı) 1284 yılında yazılmış bir belgede mevcuttur. Bu iki kelime bugün aynı kullanılmaktadır.

Baskça'da -i, -e, -a, -o, -u olmak üzere 5 sesli harf olup Gürcü ve diğer Kafkas dillerinde de bundan pek farklı değildir. Ayrıca -ei, -ai, -oi, -eu, -au olmak üzere 5 tane diftong (tek hece halinde çıkarılan iki sesli vardır

DURUM

Çerkes milleti muhacerette, milli değerler yönünden son safhaya gelen kayıplarıyla, yarın için sadece kitap sayfalarında, o da yalan yanlış, anlatılan bir toplum olarak kalacak, bugün var olmak gayreti içinde bulunan Anavatandaki soydaşlarımızla müsterek ülkü olması gereken «daha güçlü bir bütün olmak» düşünceleri temellinden yok olacaktır.

Toplumumuzda gelişen düşünceler, aksaklıkları gidermek için girişilen iyi niyetli hareketler, çeşitli bölgelerdeki lokal derterleri gerici bir küre için helki düzeltmekte, fakat muhaceretteki toplumun bütünü için asla kesin tedavi olamamaktadır.

Toplumu, doğru olan yeniliklere itmek, onlara gerçekleri anlatarak «Milli Menshaderi»nin nerede ve ne şekilde olduğunu göstermeyi vazife kabul eden, ıstıdığı Çerkes sıfatının verdiği mesuliyeti idrak etmiş her vatandaşın kabul etmesi gereken bir gerçek vardır:

Çerkes milleti'nin bekası «kendi topraklarında, kendi kaderini kendi tayin eden bağımsız bir millet» olarak gerçekleşmesine bağlıdır.

Muhacerette bugün dil sorunu vardır, aynı hanede anadilinden başka dil bilmeyen bir ihtiyarla, muhtemel ihtiyen torun bir arada yaşamaktadır. Yine muhacerette baskalarına hizmet yarışıyla geçen bir tarih vardır. «Adettir» denilerek zihinlere yerleştirilmiş birtakım terslikler ve onların ürünleri olan desfenere olmuş, kendine yabancı bir toplum vardır.

Bütün bunlardan kortulu önemin tek çözümü ve çaresi hafica mal edilecek bir «geçerli düşünce» fikrine bağlıdır. Zira kendi topraklarında iyilikleri daha ileri götürmek, varsa kötülüklerle mücadele etmek bir milletin arefine ve onatığı yakışan yoldur.

Dolayısıyla hükümetimiz, aydınlarımız, Vatana Millete hizmet etmeyi görev bilen herkes için yapılması gereken: bugüne kadar yapılagelen basit ve kişisel hesaplar yerine halka tek bir ideali ve gerçekleri anlatmaktır.

kamçı

Okuyucudan Okuyucuya

VASE (—Başlık)

Kenan VAR

Her toplumda olduğu gibi toplumumuzun da bugün halledilmesi gereken bir çok iç sorunları vardır. Bu sorunlardan birisi de son zamanlarda sık sık dedi-kodusu yapılan, üzerinde durulan, yabancılara başlık, bizim (Vase) dediğimiz müessesedir.

Bu müessesemizin kökü milletimiz zın tarih ilminin gerilerine kadar inen tarihiyle birlikte başlayan ve bize Atalarımızca çok büyük bir bağlılıkla takib ve tatbik edilecek intikal ettirilen örf ve adellerimizin (Khabze'mizin) bir unsuru ve gereği olarak intikal etmiştir. Fakat bugünkü tatbikatıyla felsefesi ve maddi yönü bakımından tamamen tersleşmiş, muhaceret kesimindeki toplumumuzun sosyal yapısıyla çelişir hale gelmiştir. Bu çelişkiyi halletmek için müessesenin tarihi seyrini ve bugünkü tatbikatını, felsefesi ve maddi yönleriyle mukayese ettikten sonra çözüm yolları arayalım. Bu çözüm yollarını belirleyelim.

Çerkeslerin teknik ve sosyal yaşıntıları yönünden çağdaşlarından medeniyet bakımından hayli ileri gitmiş olduğu tarihi bir gerçektir. İnsanlık alemi bugünkü teknik tekâmüle ulaşmazdan önce hayatını sürdürmek, kısaca yaşayabilmek, gerekli olan biyolojik ihtiyaçlarını temin edebilmek için çetin mücadeleler vermek zorundaydı. Fakat kadının fizyolojik yapısı bu çetin mücadeleye müsait değildi. Bu nedenle kendine hamilik yapan erkeğin kendisine bir köle veya emeği olarak bakmasına karşı koyamıyor ve erkeğin ise değerlin insan olarak algılamasına bile getirmiyordu. İşte dünyadaki toplumlar bu durumdayken bizim toplumumuz kadına ana olması ve fizyolojik zayıflığı nedeniyle korunmaya muhtaç olduğu için kadınlarına ve kızlarına derin bir şefkat ve saygı göstermişlerdir. Buna bağlı olarak kızlar da gayet mükemmel ve nazlı olarak yetişirdi. Bu düşünüş onların ruhi yapılarındaki asaletin normal bir neticesidir.

Aile içerisinde kız çocuğu tüm aile fertlerinde çok sevilir, bu sevgi kız büyüyüp gelinlik çağına geldikçe evlenip gideceğinden dolayı misafire gösterilen saygıyla karışır. Nihayet tabiatının icabı kısmeti çıkan kızın evlenmesi gerekirdi. Fakat kızın ailesi karşı taraftan devrin öçülerine göre sembolik kıymeti haiz bir şey olarak kızlarına vermiş oldukları kıymeti gösterirdi. İşte alınan bu sembolik şey zamanla adal haline gelerek başlık müessesesi (vase) oluşmuştur. O de-

virlerde toplumumuzun sembolik kıymetlerinden At başla gelmektedir. Çünkü mağrur ve sert mizaçlarıyla başını göğün yüceliklerine kaldırıncasına dikip sert sert eşinen bir at yukarıda belirtilen mizaçlarını okşamaktadır. Ve böylece Vase bir at olarak ortaya çıkar. Daha sonraları kızı alan taraf müstakbel gelinlerine verdikleri kıymeti göstermek için vaseye bir at ile bir çift öküz ilâve ederek iki at ve iki öküz şekline dönüştürmüşlerdir. Bu şekle başlık 15 sene öncesine kadar tatbik edilegelmiştir. Alınan bu başlık hiç bir zaman kızın maddi değeri karşılığı veya alınan şeylerin maddi değeri için alınmaz ve anlaşılmazdı. Kız ailesi alınan başlığı münasip kimselere hediye ederek bunların maddi menfaat için alınmamış olduğunu ispatlardı. Alınan başlığın aile içinde kullanılması daha ayyıp sayılan bir hareketti; hemen hemen yok gibiydi.

Bu geleneğimizin son senelerdeki tatbikatı ise çok değişmiş. Khabzelikten, adet olmaktan çıkmış, adeta bir pazarlık sistemi haline dönüşmüştür. Ve bu pazarlığın konusu ise ailelerin göz bebeği, kızlarıdır. Bunu çok üzülerek yazıyorum çünkü realite maalesef böyledir. Gerçeklerden kaçmadığımız zaman meselelerimize çözüm yolu bulabileceğiz. Vase'nin sembolik değerleri maddi değere, paraya dönüşmüştür. Bu da karşılıklı pazarlıkla belirlenir. Genellikle 5-8 bin lira arasında değişmektedir.

Bu tatbikatın toplumumuz üzerindeki olumsuz etkileri o kadar çoktur ki sıralamakla bitmez. Kendimizce bir sıralamada bulunalım. Ya da iki cephe den ele alalım:

Birincisi Milli Haysiyet, diğeri de ekonomik sebep.

Milli Haysiyet yönünden ele aldığımız takdirde maddi değerinden ziyade manevi değerlere kıymet vermesiyle tanınan toplumumuz son zamanlarda yukarıda belirtilen durumlar nedeniyle kızlarını satan bir toplum olarak tarif edilmekteyiz. Daha da ileri giden kendini aydın sayan araştırma yapmak zahmetine katlanmadan ansiklopedi hazırlama sevdasına düşen bazı dar kafalılar ansiklopedilerin Çerkes bölümüne «çocuklarını satarak geçinirler» sözünü çekinmeden koyabilmektedirler. Biz ise sanki bunları mahcup etmemek için kızlarımızı evlendirirken mal pazarlığı yaparcasına pazarlık yaparak başlık almaktayız. Atalarımızın manevi değerlere kıymet veren şerefli, haysiyetli olarak dünyaya tanıttığı milletimize, milli haysiyetimize ihanet

etmek istemiyorsak en kısa zamanda milli haysiyetimizle bağdaşacak bir çözüm yolu bulalım ve kızlarımızı mal olmaktan çıkaralım.

Ekonomik yönden ele aldığımız takdirde muhaceret kesimindeki toplumumuzun Türkiye'de yaşayanları olarak ırkdaşlarımızın çoğunluğu, içinde bulunduğumuz toplumun sosyal ve ekonomik çalkantılarıyla ekonomik güçlerini yitirmiş, yoksul bir köylü kitlesi halinde yaşamaktadır. Bir ailenin çocuğunu evlendirmek için 8-10 bin lira başlık vermesi gerektiği zaman bu ailenin başlık için tarlasını, koyunlarını ve çift öküzünü satması lazımdır. Ve bunlar satılır. Paraya çevrilir. Bu parayla da celiz ismiyle tabir edilirse çul-çaput alınarak para şehre aktarılır. Bunu iktisadî terimlerle anlatırsak olursak: Üretim malları paraya çevrilmekte, bu para ise tüketim mallarına yatırılarak sömürü hızlandırılmaktadır. Sırf Uzunyayla bu yüzden her sene milyonlarca lira parayı en yakın vilâyete aktarmaktadır. Diğer taraftan zaten fakir olan yeni aile tarlasını ve mallarını, üretim araçlarını sattığı için çalışıp ekonomik gücünü arttıramamak ve ekonomik güçlenme yerine bir gerileme olmaktadır. Bu vatandaş ta kısmetini şehirde aramak için varını yoğunu satıp şehre gelmekte ve nice güçlükler arasında kaybolmaktadır. Maddî imkânları olmayan kimseler ise evlenememekte büyük çapta geç evliliğe sebep olmaktadır. Yabancılarla evlenmekten de şehircilik hayranlığıyla şehirleri başlığın alınılabileceğidir.

Toplumsal meselelerini milli menfaatlerinin patalelerinde halletmeye azimli, şuurlanmakta olan toplumumuz çeşitli bölgelerde gençlerin uyarısı, Thamade'lerini öncülüğüyle bu meseleyi ele almışlar ve yaptıkları toplantılarda bir miktar indirecek 3000 lirayı uygun bulmuşlardır. Fakat çeşitli nedenlerle bu bir müddet uygulandıktan sonra bu işi yürütenler de vaziyetleri değişmiştir. Bu tatbikat vase müessesesinin ıslahı cihetine girmekle halledilemeyeceğini göstermiştir. Bu itibarla gerek Anavatan'da, gerekse Türkiye'deki muhaceret kesiminde olduğu gibi kaldırılmasından başka çözüm yolu yoktur ve sosyolojik kaideler gereğince kaldırılacaktır da. Ancak bizim yapacağımız el birliğiyle bu gidişi hızlandırmak ve toplum olarak kangren haline gelen bu hastalığımızdan kurtulmanın huzurunu bir an önce duyabilmek olacaktır.

ANILAR

Bir mektup almıştı ihtiyar muhacir Vatan'dan... Hatırlarını soran satırlar..., unuttuğu topraklardan...

O gün, gün boyunca tarlada bunu düşünüyordu muhacir... Bir mektup almıştı Vatan'dan..., kardeşinden, kendi yarısından... kendinin olan topraklardan..., kendi kanından satırlar...

Unuttuklarını, unutturulanları hatırlıyordu bir bir..., önündeki toprak daha başka bir karamıştı..., saban da bir başka ağırdı..., güsüzleştiğini hissetti ihtiyar muhacir... şaşırmıştı o satırlardan...

O gece evinde, gece boyunca bunları düşünüyordu muhacir... Bir mektup almıştı Vatan'dan... Kendi topraklarından...

Anılarına üzüntü ve sevinç karışıyordu, bir burukluk vardı içinde..., yılların dostu, dert ortağı mızıkla bile başkalaşmıştı gözünde...

Beyninde şekillenmeye başlayan «niçin?» sorusuyla, ihtiyar muhacir, karahıllıkların koynunda anılarını arıyordu.

Aldığı mektup bir kalbinin üstünde, bir dudaklarında... düşünüyordu, ihtiyar muhacir, düşümlüklerini anlatamadan...

Sabahın ilk ışıklarıyla ovada hayat başlamıştı..., düşünüyordu halâ muhacir, kıpırdamadan...

Başkalarının hayatını yaşadığını ancak «dön bir kerre» diyen satırlardan anlayan ihtiyar muhacir..., gözlerinde kararsızlığın ışıkları yanıp sönerken, sessizce ağlıyordu...

Bir mektup almıştı ihtiyar muhacir Vatan'dan..., kendinin olan o topraklardan...

Çerkes Şairlerinden NURBE NUR'un, Çerkesçe aslından tercüme şiiri.

DÜNYAYA YENİDEN GELSEYDİM

Dünyaya yeniden gelseydim

Yabancı bir ülkede zengin,

Yabancı bir toplumda güçlü,

Dilediği yolu çizen bir kişi olarak...

Ondansa

Kendi öz diliyle yazamıyarak,

Elbruzun doruğunda

Bir taş parçası olarak

Doğmak isterdim...

Dünyaya yeniden gelseydim

Yabancı bir ülkede Sultan,

Yabancı bir toplumda Bey,

Dilediği her şeyi olan bir kişi olarak...

Ondansa

Kendi öz Yurdumda,

Kendi öz köyüm «Kubla» da

Kız Kardeşlerimin, Erkek kardeşlerimin üzerinde gezindirdi

Bir avuç toprak olarak

Doğmak isterdim...

Dünyaya yeniden gelseydim

Yabancı bir ülkede, dilsiz,

Yabancı bir toplumda, tutsak,

Zavalıca, öz diliyle konuşamıyarak,

Kendi öz diliyle yazamıyarak,

Garib olarak kalmaktansa,

Kendi öz yurdum Kafkasta

Kız kardeşlerimin, erkek kardeşlerimin yaşadığı,

Toplumumun, Atalarımın kemiklerinin gömülü olduğu,

Yeri gör de, garibliği,

İyiliği,

Çerkesliğin olduğu yeri,

Öz dilimin konuşulduğu, okunduğu,

Kendi öz yurdumda

Bir avuç toprak olarak doğmak isterdim...

— VII —

Nüfusun artması sonucunda, Tzemez ve Anapa dolaylarında yaşayanlar Azak denizinin doğu sahili boyunca kuzeye doğru hicret etti. Hunların ezdiği halkları hakimiyetleri altına aldıkları sonra bu gurup Kırım'a geçti. İşte Kabardiya halkı adı geçen gurubun furuu tarafından meydana getirilmiştir.

Diğer bir kısım ise, aynı iki topluluk meydana getirmek suretiyle, Khéuge'den aşağı Kuban topraklarına geçmiştir: Chap-sough'lar ile Natkhoy veya Natkhod'lar. Nihayet Chakhé ve Khoslo nehirleri arasında kalari ovalarda, sahilde yerleşenler, denizle korsanlıkla iştiğal eden Oubykh'ler teşkil etmişlerdir.

Fakat halkın esas kutlesi, Tchilepsi ırmağının ovasını takip ederek Kafkasya'nın kuzey yamacına doğru ilerledi. Sıraoğları önce geçen Kémirgoy'ler oldu. Daha sonra bunları, Kerkon ve Khamich adlı prenslerin idaresi altında Bjedoukh'lar izledi. Shagoache havzasına giden Khamich'in beraberindehi Bjedoukh'lar Khamichey adını aldılar.

Kardeşi Kerkon, taraftarlarıyla birlikte, Pséups ve Tchighiak(1) ırmaqları arasındaki «Frans»(2) topraklarını fethetmek üzere yola çıktı. Kise bir süre sonra Kémirgoy'lar arasında kopmalar başladı, önce Mokhoch'lar ayrılarak Kurdjips'in ötesinde yerleştiler, onları takiben, Egherkoy'ler bunu örnek alarak Chaguache'nin alt kısmında, Hatikoy'ler civarında yerleştiler. Nihayet Adémil kasabası, aynı isimli nehrin karşı tarafına geçerek Jane'lerin yanında yerleştiler.

Son göç dalgası, abaza'larla komşulukları dolayısıyla Abzark isimli alanları, dağların kuzeyine götürmüştür. Diğer Çerkes halklarında cari olan feodalite rejiminden memnun olmayan bir toplum elemanları, o tarihten itibaren aristokrasiyi tehdit etmeye başlayan Abzark'ların sayısını arttırmaya başladılar. Tebaatlarına daha kolayca hükmedebilmek için Çerkes Prensleri ovaları ter-

Çerkeslerin menşei

Aytek NAMİTOK

cih ederlerdi. Buna karşılık Abzark'lar dağlık ve zor anlaşılabilecek yerlerde barınırlardı. Bunların merkezi Goytkh dağı ve boğazı oldu. Daha 17. asır başlangıcında Abzark'lar o derece kuvvetlenmişlerdi ki 1631 den 1639'a kadar Bjedoukh'ları Pséups'daki ölkelerinden Tchighiak'o'ya kadar püskürtmüşlerdir. Dolayısıyla bunlar da Jane'lere tazyik etmek zorunda kalmış, Jane'lerin bir kısmı memleketi kaldi ve Bjedoukh'lara karıştı. Diğer bir kısım ise Kara Kuban adası ile Kırmızı Ormana giderek oralarda yerleştiler.

Abkhaz'ların istianasıyla, bütün Çerkesleri, deniz kenarındaki aynı yuritan doğan, eskiden aynı dili konuşan tek bir aile şeklinde mütalaa eden bu gelenek büyük bir önem arz eder. Fakat maalesef, listesini verdiğimiz büyük sayıdaki kabile isimlerini izah edebilecek sayen-i kabul bir izahat ihtiva etmemekte-

dir. Aslında bu isimleri çözmek için birçok teşebbüsler yapılmıştır. Bununla birlikte, bunların hepsi de avam köklerinden geldiğinden bilimsel değerleri şüphelidir.

Mesela: «Kabardey» kelimesini, Reinegg, Kırımdaki Kabard nehrini köy anlamına gelen Dah kelimelerinden çıkarmak istemiştir. Gerek Kabard, gerek Çeçen menşeli diğer izahlar bundan daha tatmin edici değildir (3).

(Devamı var)

- 1) En eski Çerkes halkı olan Bjedoukh'ların göçü hakkında S. Guirey aşağıdaki metni toplamıştır: (SMK, c. 17, sa. 1.) Bjedoukh'lar Psich ovasına yerleşmeden önce Tuapse nehrinin menbalarında yaşıyorlardı. Bunların reisi Kerkon, Khamich, Bogarsoko ve Bastoko diğerlerinden ayrılarak birincisi Mokhoş kantonunu tesis etti. Bastoko ise Verpsin kantonunu kurdu. Kerkon ve Khamich Bjedoukh'larla kalarak bu halkın iki kavmine isivlerini verdiler: Kerkonay ve Kramichay... Bir Çerkes efsanesine göre bu prens ailesinin kurucusu Nart Djandeko - Sevay idi. Doğduğu zaman Sangur isimli dev bir atmaca tarafından kaçırılıp bir dağın tepesindeki büyük bir meşe ağacının dallarında büyütülmüştür. Bu efsane ve Ossetlerde Ditchenz isimli ile aralarındaki bağlantı hakkında G. Dumézil, Nartlar efsanesi ile ilgili eserinin 131 - 2 sahifesine bakınız. Müellif bu efsanenin Pers menşei hakkındaki Vs. Miller'in varsayımına katılır gibi görünmektedir.
- 2) Bu kelime haçlı seferleri ordularının kalıntılarının Kafkasyaya sığındıkları ve kaldıkları tarihe rastlar.
- 3) Bu çeşitli izahlar hk. bk. Koukouchev, L'histoire du peuple Kabarde (Kabard Millelinin Tarihi) (Rusça).

Samson Canba

«Başlatıcı 3. sayfada»

«Edilmeye başlandığında: Kafkasya'da yer yerinden oynamış, kendileri için ebedi bir ızdırıp kaynağı olan göç, hicirlikler ve gözyaşları arasında tekrar yaşıyormuş gibi olmuşlardır. Eser, halkın da fedakarlıkları ile köy-köy, kent - kent temsil edilmiş bütün Çerkes dillerine, gürcüce ve Rusçaya çevrilmiş, 1926 yılında filme alınmış ve bu güne kadar aynı heyecanla yüzlerce defa oynanmıştır.

Samson Canba 1921 - 1925 yıllarında Abhazya eğitim komiserliği yapmıştır. Bu vazifeyi devraldığı sırada Abhazya okulu ve öğretimi üyeleri bakımından gayet yetersizdi. Samson Canba kısa zamanda her tarafa okullar açarak eğitim ve öğretimi köylere kadar indirmiş, bütün okullarda Abhazca, Rusça tedrisat yapılmasını sağlamış ve öğretim işlerini bir düzene koymuştur. 1923 - 1928 yıllarında Abhaz merkez Yürütme Komitesi Başkanı: 1923 - 1932 yıllarında S.S.S.B. «Merkez Yürütme Komitesi» azalığı yapmıştır. Ayrıca Gürcüstan ve Kuzey Kafkasyanın da M. Y. Komitesinin de azasıydı. Apsni gazetesinin 1923-1928 yıllarında baş muharrirliğini yapmıştır. 1932 de Abhaz Kültür Enstitüsü Müdürü oldu. Aynı zamanda S.S.S.B. Yazarlar Birliği tefiş heyetinde vazifeli idi.

Samson Canba, Abhazca, Gürcüce ve Rusça 1914 ve 1937 yılları arasında edebiyatın her türünde birbirinden kıymetli eserler vermiş, fakat 1937 yılında milletin düşmanlarının aldığı bir iftira sonucunda hayatını kaybedince eserlerinin çoğu imha edilmiş, kaybolmuş ancak bunlardan bir kısmı kurtarılabilmıştır. Şimdi bütün eserlerinin toplanıp bir araya getirilmesi için yoğun bir çalışmaya girmektedir.

1934 yılında yayınlanan «Samson Canba'dan seçmeler» adlı kitapta yazarın bir kısmı toplanmıştır.

Eserleri: «Apsni - Yayla Kızı - Şiir» (şiiir). Hikâyeleri: «Seydik (Uzun hikâye)», «Dedemin ocağındaki taş», «Of Allah, Allah», «İhtiyar Çınar», «Tren No. 6», «Zorun Şarkısı», «Kırmızı Çiçekli Ağaç», «Tkvarçal», «Dilsiz», Piyesleri: «Mahacı», «Apsni Hanım», «Keraz», «Geçmiş Günlerden bir gün», «İçkiyi fazla kaçıran ölümlerine eğilmiş», «Tanrı Savaşı», «Kadınların manası», ayrıca «İşik» (Ağaç) mecmuasında ve Apsni gazetesinde sayısız makale ve hikâyeleri çıkmıştır.

Gerçek manada bir milliyetçi, büyük vatanperver ve büyük bir yazar olan Samson Canba; en verimli en olgun çağında milletin düşmanlarının elbirliği ile felâketi hazırlanmış, 1937 yılında ebediyen vatanının ve milletin kalbine gömülmüştür. Saygıyla yad ederiz.

KİTAPLAR ARASINDA

«SAMSON ÇANBA'DAN SEÇMELER»

1934 yılında ilk baskısı yapılan bu kitap: Samson Canba'nın uzun bir biyografisi ile birçok şiir, hikâye ve piyeslerini bir araya getirmiştir. Temiz ve sade bir dille yazılan bu kitap bilahere daha da genişletilerek ve dili araştırılarak 1958 yılında ikinci baskısı yapılmıştır.

Kitap 340 sayfa olup içinde üç şiir, 8 kısa 1 uzun hikâye ve 7 piyes vardır.

Bunlardan «Seydik» 135 sayfalık uzun bir hikâye olup 1920 -

1930 yılları Abhazyasında geçen bir olayı anlatmaktadır. Diğer hikâyeleri: Dedemin ocağındaki taş - Of Allah, Allah - Zorun şarkısı - Kırmızı çiçekli ağaç - Tkvarçal - Dilsiz - İhtiyar çınar, Piyesleri: Amhacı (dram) - Apsni Hanım - Keraz - Geçmiş günlerden bir gün - İçkiyi fazla kaçıran ölümlerine eğilmiş - Tanrı Savaşı - Kadının manası - Fiati Kafkasya'da 920 krş. olup herkese tavsiye edebileceğimiz bir kitaptır.

«Samson Canba'dan seçmeler» kitabının 1934 yılında yapılan ilk baskısının kapak resmi.

FIKRA

AT HIRSIZI

Fakir bir köylü olan Janbot ekonomik nedenlerle çalışmak üzere şehre geldi. Ve bir fabrikada iş bularak yerleşti. Çok sempatik ve şakacı bir tip olduğu için kısa zamanda arkadaşları tarafından sevildi, tanındı. Çerkes olduğunu bildikleri için «at hirsızı» lakabını şip-şak yaptırıyorlardı. Artık Janbot ismi neredeyse unutulmuş, «at hirsızı geldi», «at hirsızı gitti» oluvermişti.

Günlerden bir gün bir yemek tatilinde yemekten sonra, sigara - kahve sohbeti esnasında samimi arkadaşlarından biri Janbot'a takılmak için «yahut at hirsızı...» diye söze başlayınca Janbot birden bire sinirlenerek :

«Devamı 7. sayfada»

Kalem

Yabancılarla karışma

Çerkes milletin muhacerette bulunan parçasını, her geçen gün biraz daha asimilasyona götüren meselelerin başında yabancılarla karışma olayı yer almaktadır. İçinde yaşadığımız milletlerin toplumumuza uyguladıkları ustaca politika, kısa zamanda amacına ulaşma yoluna girmiş ve sosyal yapımızda tedavisi çok zor olan yaralar açmıştır. Honlu bir baskı olarak tanımlayabileceğimiz bu tutum, zaman zaman kıpırdanan etnik gurupların, milli benliklerini koruma isteklerini bir takım gizli baskılarla sindirmiş ve konu ile ilgili çalışmalar «KÖKÜ DIŞARIDA» olan ard düşünceli bazı kişilerin faaliyetleri» olarak kamu oyuna duyurulmuştur. «Biz kardeşiz», «Siz bizdensiniz», «din kardeşiyiz» v.s. gibi hiç bir ilmi temele dayanmayan suni sloganlarla aldatılan ve uyutulan halkımız, hüğüne kadar pek zorunlu olmadığı halde yabancılarla karışmakta bir sakınca görmemiştir. Maalesef bugün bile aynı düşünceyi paylaşan soydaşlarımız az değildir.

Toplumumuzu yok etmeyi hedefleyen bu sinsice işleyiş, elbette ki milli bir düzeni olmayan halkımızı etkilenmiş ve çözümlü güç problemlerle karşı karşıya getirmiştir. Zira bir astrilik muhaceret hayatının toplumumuza neler kazandırıp neler kaybettirdiğini tablolarsak durum hiç de sevindirici olmamaktadır. Böyle olunca kendi kendimize bir sual sormak ve bunun cevabını aramak zorunlu olmaktadır :

— Acaba gençlerimiz hayatlarını neden yabancılarla paylaşıyorlar, veyahut paylaşmak zorunda kalıyorlar.

Fikren ve iktisaden geri kalmış ülkelerin «geçici muhaceret hayatı yaşayan halkı durumunda olan toplumumuzu yabancılarla karışmaya zorlayan veya bunu kolaylaştıran nedenleri şöyle sıralayabiliriz :

- 1 — Milli bilinçsizlik,
- 2 — İktisadi zorunluluklar,
- 3 — Din birliği,
- 4 — Çerkeslerin halen bulundukları topraklardaki iskân durumları,
- 5 — Toplumumuzun sosyal yapısı,
- 6 — Kişisel hatalar,
- 7 — Humanist düşünceler.

Her biri başlı başına birer problem olan etkenler gördüğümüz gibi milli benliğimizi yıpratıcı ve tamamen aleyhimize. Rengi ve şekli ne olursa olsun insanın daha rahat yaşama isteği doğaldır. Bu istek toplum olaylarının temel taşıdır.

Çağın icabı medenî ihtiyaçlar artmıştır. Dolayısıyla bu ihtiyaçları elde etme genellikle fakir olan gençlerimizi bir takım gayri milli kararlara ve hareketlere yöneltmektedir. Fakat her şeye rağmen yabancılarla karışarak yabancılaşmayı savunma, makul gösterme çabaları, toplumumuzu asimilasyona götüren tabii tezgâhın başarısını kolaylaştırması, tabir caizse yangına körük olması bakımından milli bir gaffet, batta ihanet olarak görülmeli, ulusal zorunluluklarımız göz önünde bulundurularak sosyal ihtiyaçların kendi bünyemizde, yabancılaşmadan temini yolunda gayret gösterilmelidir.

Bugün milletçe varolmanın bilincine varmış soydaşlarımız, teslimiyetçi düşüncenin karşısında milli mücadelelerine devam etmekte ve «kendi topraklarında kendi kendini idare eden bir toplum» idealine ulaşmak için bir nevi kurtuluş savaşına hazırlanmaktadır.

MAHACIR

(Dram. IV Perde. V Tablo)
Yazarı : Samson CANBA
Olayın Kahramanları :

ASTANA : Bir Abhaz çiftçisi
FATMA : Karısı
ROSLAN : Büyük oğlu, (20 yaşında)
ŞARMAT : Küçük oğlu, (10 yaşında)
ŞAZİNA : Kızları, (18 yaşında)
BATAL : Hürriyet savaşında önderlik yapan genç.
TEMİR : Arkadaşı.
PAPAZ : Kumandan, Astarın (Rus), Türk, Kılavuz.

BİRİNCİ PERDE
Birinci Tablo

Bir Kafkas yaylası... Yaylaları ortasındaki bir alanda askeri merasim var. Bando (müzik), Bayraklar, Askeri çadırların yarısı görünüyor. Sol Cephede süzleyici ayakda duruyor. Onların yanında Dağlılar! Prensi, Otelinde General, yaveri ve askerler...
GENERAL — Şubaylar!... Erleri... Yüzyıllarca devam eden ve milyonlarca kardeşinizin ölümüne sebep olan Rus Kafkas mücadalesi nihayet bugün bizim zaferimizle sonuçlanmıştır. Dağlıları dışa getirdik. Kafkasya bizimdir.

Anakı hato kudretimize boyun eğmiş, kendi felaketlerine sebep bir ilmi kici etrafına topladıkları Dağlılarla, Kafkasların sarp dağlarında yuvaleşerek mücadeleye devam ediyorlar. Reislari Batal kimsaye yekelenmeden, dağlara yaylalara hükmediyor. O dağın biz burda rahatlık yüzü görmeyecek ve kolay kolay ba-

rinamayacağız. Ama o fazla yaşamıyacak... Bütün Kafkasyayı ovalarıyla yaylalarıyla Rus - Kazak memleketi haline getirmeliyiz. Dünya kurulduğundan beri bu memleketin asıl sahipleri olan Çerkes milleti tam manasıyla inkızara uğratmadıkça, bu toprakları kanlı ile sulayan milyonlarca Rus kardeşlerinizin ruhları sukunet bulmayacaktır... Dağlıları ya Kuzeye alçak ovalara Si-biryaya veyahut Sultanın memleketi Türkiye'ye sürmeliyiz. Sonuncu çıkki bilhassa benimsemeli her türlü kuvvelden imkandan istifade ederek onlara vatanlarını terkettermeliyiz. Ki bu cennet Kafkasya elimizde kalsın... Kahraman, cesur askerler... Yüce çarımız ve vatanınız için yaptığınız hizmetin işte en büyük karşılığı... Kafkasya sizin... Yüce Çarımız sizle takdir ve takdis ediyor. Hurraaaaa... (Dağlıların Prensinin Generalin yanına getirirler). Prens, Yüce Çarımız kendisine gösterdiğiniz sadakattan, yaptığınız büyük hizmetlerden dolayı size teşekkür ve şu mükafatı kabul etmenizi iltirham ediyor. (General madalyayı eliyle Prensin göğsüne taker, ve sonra elini hararetle sıkar. Müzik çalar. General yaveriyle birlikte çıkar).

ALBAY — (Askerlere kumanda eder). Dikkat... Sağa dön. İleri marş... (Müzik marş çalar. Sahne boşalır. Yalnız Yüzbaşı ile Prens kalır, müzik gittikçe hafifler).

YÜZBAŞI — Prens, yüce çarımız yapılan hizmetler kaybolar. Mükafatını göreceksin. Kazandığımız zaferde sizinde payınız var. Tebrik ederim. (Elini kuvvetlice sıkar.)

PREN — Teşekkür ederim. Rus çarı için canım feda olsun. Ama Batal yakalanmadan içim rahat almeyecek. Onları sonra yapacak bazı işlerin olacak. Bugün bir ihtiyarı çağırıyorum. Batalı Batalı saklayanlardan birisi. (Bir asker içeri girer.)

ASKER — Pernsim çağırıldığını ihtiyar Gedlaç geldi.

PREN — (Yüzbaşıya) Bir Çerkes atasözü vardır. Aleyhinde konuştüğün kimse kapının önündedir diye.

YÜZBAŞI — Çağır... (Gedlaç içeri girer).

PREN — Ooo, hoşgeldin Gedlaç. Hoşgeldin. Şöyle gel, otur. (Hepsi otururlar).

YÜZBAŞI — Gedlaç, niçin çağırıldığımı belki tahmin etmişsindir. Batal'ın evinde arasına saklandığı kulağıma çalındı. Haberin doğruluğu hakkında ne dersin?

GEDLAÇ — (Düşünerek). Evet, doğrudur, arasına uğrar. Evimizin kapısı dostada düşmanada her zaman açıktır. İnsanlığımız Çerkesliğimiz böyle işler ettirir.

PREN — Gedlaç, sen gün görmüş bir kimsesin. Bir haini saklamanın pısmanlık geleceğini bilenterdensin. Daima başkilerin hoşuna gidecek tarzda hareket et. Yapacağın hizmet unutmazlar.

YÜZBAŞI — (Prensin sözüne devamla). Evet evet. Yüce Çarımız sizle mükafatsız bırakmayacaktır.

PREN — Batal bir gece evimize yalmaya gelince... Sonra... Ne demek istediğini anlamışsındır herhalde, Gedlaç.

GEDLAÇ — Öldürmemi istiyorsun değil mi?

PREN — Evet öldürmeni.

GEDLAÇ — Birşey tarafından ısırlmış gibi ayağa fırlar) Sus... sus... Bizim vatanımıza, canımıza kasteden düşmanımızla işbirliği yapabilecek kadar alçalan zavallı, sifil adamı. (Yüzbaşıya parmağını tutarak) Bu böylese olurdu. Ama sen, evine gelip tuz, ekmeğini yiyeni öldür demeye nasıl cesaret edebiliyorsun?

Nasıl bu derecede alçalabiliyorsun? Sana göre Batal kötü bir insan mı? Bir hain mi? Hayır hiç birisi değil. Batal kendi kanını taşıyan Dağlılar, Çerkesler için canını çıkararak, onların ıstiklâl ve hürriyeti için mücadele eden bir kahramandır. Hayır... Hayır, bu Gedlaç'ın işi değil. Gedlaç son günlerinde kendisine, millete leke getirmez.

«Devamı 6. sayfada»

Sorunlarımız üzerine düşünenlerin ve bu konuda çeşitli dernek ve dergilerdeki çalışmalarıyla hizmet edenlerin fikirlerini okuyucuya aktarabilmek amacıyla düzenlediğimiz «Röportaj Serisi» nin dördüncüsünü sunuyoruz.

1915 Hatay'ın Reyhanlı kazasında doğdu. İlkokulu bitirdi. Halen çiftçilik yapmaktadır. Evli olup 10 çocuk babasıdır.

Kendisiyle ilk görüşmemde Kamçı gazetesi tarafından görevlendirildiğimi, toplumumuzun sorunları hakkında kendisiyle bir röportaj yapacağımı söyledim. Düşünceli bir şekilde: «Bir gazeteyle geçecek kadar size bilgi verebileceğimi sanmıyorum. Siz bunu aydınlarla paylaşınız daha iyi olmaz mı?» dedi. Ben de kendisinin bu konuda bilgi verebileceğini, bunun için de kendisinin seçildiğini söyledim. Kısa konuşmamızdan sonra bir sonraki gün için bana randevu verdi.

Bir sonraki gün gittiğimde beni bekler buldum. Konuşmamıza başlamadan önce birkaç anısından ve Kamçı'ya yapılan saldırılardan söz etti. Radyo'dan haberleri dinledikten sonra içtenli bir tavırla konuşmaya başladı.

— Buyurun. Sorularınızı bekliyorum.

Soruları tek tek okumayı uygun bulduğum için birinci soruyu okudum. Üzerinde biraz açıklama yaptıktan sonra cevaplarını bekledim. Biraz düşündükten sonra konuşmaya başladı.

CEVAP 1 —
— Çerkes milletinin meselelerine cere olarak gösterdiğiniz üç yolun da durulmuş ve en güzel yolu sonra buldum. Birincisi yol olarak gösterdiğiniz «Asimilasyon mukadderdir. Lüzumsuz gayretlerle toplumun rahatı bozulmamalıdır» fikri temelden sakat. Çünkü, bunu kabul edersek Çerkes

dememizin, bu yönde çalışmamızın ne lüzumu var. Kendimizi koyuverelim, ne olarsak olalım. Kendini Çerkes bilen ve milletini seven bir insanın bu fikri kabul edeceğini zannetmiyorum.

Gelelim ikinci yola: Ne diyorsunuz bu yolda: «Muhacerette benliğimizi (Dil, örf ve adet) koruyalım» koruyalım güzel... Ama nereye kadar? Ne zamana kadar bunu koruyalım? Bu fikri ileri sürenler bilerek veya bilmeyerek Çerkesliğe ihanet ediyorlar. Kaybolmanın bir yolu kendimizi millet olarak görmemiz ve olmak için çalışmamızdır. Millet olmanın birçok şartları var... Bunların bir tanesi Vatan'dır. Bizim vatanımız Kuzey Kafkasya'dır. Bunu kimse inkâr edemez. Bu iki fikri kendimize göre çürüttükten sonra geriye son fikir kalıyor, o da «Çerkes'im diyen her feridin ana gayesi Anavatan ve oraya dönmek olmalıdır». Buna bütün samimiyetle katılıyorum. Bu bir hayal olabilir. Fakat bunun hakikat olamayacağını kim teymin edebilir?... Toplumumuza Anavatan'a er-geç dönüceği fikrinin kabul ettirilmesi şarttır. Toplum dilini, örfünü kaybetmemesine çalışsın ve onun için bir netli çaba versin. Birde umutsuzluğa kapılmasın. Umutsuzluğa kapılan toplum kendini birdenbire koyuverir.

— Bu fikri savunanlara ve bu konuda çalışanlara yine kendi toplumumuzdaki bazı kişiler karşı koymakta «Devamı 7. sayfada»

SORULAR

SORU — 1

Bugün Çerkes Milleti olan bütünün basit bir tablosunu çizersek Muhaceret ve Anavatan olmak üzere iki ana bölümden meydana geldiğini görürüz. Bu tablo içinde her bir bölüm ayrı görüş ve tarifler içindedir.

Sizce Muhaceretteki Çerkes Milleti'nin meselelerine çözüm yolu olarak ileri sürülen aşağıdaki alternatiflerden hangisi geçerlidir?

a) Anavatan bugünkü şartlar altında uzak bir hayaldir ve asimilasyon mukadderdir. Dolayısıyla lüzumsuz gayretlerle ütöpik fikirlere yer verilmemeli ve toplumun bu günkü rahatı bozulmamalıdır.

b) Muhaceretteki Çerkesler olarak örf ve adetlerimizin ışığı altında muhacir olarak yaşadığımız ülkelerde benliğimizi korumaya çalışmamız yeterlidir.

c) Hangi topraklarda olursun olursun Kuzey Kafkasya, Çerkes sıfatından ayrılmaz bir hütdür ve «Çerkesim» diyen her ferdin temel gayesi Anavatan ve oraya dönmek olmalıdır.

SORU — 2

Bunların dışında sizce ortaya konabilecek bir çözüm yolu var mıdır?

SORU — 3

Muhaceretteki izlenim imkânlarımıza göre Anavatan, bugün Çerkes Milletinin temel problemi olan Kültür - Dil meselesidir. Muhacerette her zaman acısı çekilen ve eksikliği duyulan «yaşayan dil» ve «yazı dili» sorununun halledilmesi

«Devamı 7. sayfada»

ROPÖRTAJ

Selahattin Boğatır

1919 yılında Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde doğdu. Lise mezunudur. Halen çiftçilik yapmaktadır. Evli olup 5 çocuğu vardır.

Kendisiyle ilk görüşmemizde Kamçı Gazetesi tarafından görevlendirildiğimi, kendisiyle toplum sorunları hakkında bir röportaj yapacağımı söyledim. Düşünceli bir şekilde kabullendi. İkinci günü için randevu verdi.

Ertesi gün evine gittim. Henüz gelmemişti. Biraz bekledikten sonra geldi. Yanına oturdum. Sorularımı beklediğini söyledi. Yüzünden, sorularımı merakla beklediğini okunuyordu. Kendisini daha fazla merakta bırakmamak için sorularımı sormaya başladım. Birinci soruyu sorduktan sonra düşünceli bir şekilde cevaplamaya başladı.

CEVAP 1 :

— Kanaatimce Çerkes milletini yok olmanın kurtaracak tek bir yol vardır. O da Anavatan KUZEY KAFKASYA'ya dönmektir. Çerkeslerde bir söz vardır. «Çoğunluğun bulunduğu yerde insan kendi benliğini kaybetmez.» Onun için sizin üçüncü yol olarak gösterdiğiniz «Çerkesim diyen her ferdin temel gayesi, Anavatan ve oraya dönmek olmalıdır» tezi en doğrusu yoldur.

— Neden acaba? Bu konuyu biraz daha açar mısınız?

— Çünkü muhacerette ne kadar etkili çalışma olursa olsun yabancılaşma kaçınılmazdır. Çerkes dilini, örfünü tam olarak korumak zordur. Bizleri bir takım kanuni kaideler bağlamaktadır. Daha açık bir ifadeyle kültürel faaliyetlerimizi belirli kanunlar çerçevesinde yapmak zorundayız. Bu mecburiyet olunca kültürel

çalışmalar da mahdud olacaktır. Mahdud olma bahis mevzuu olunca da benliğimizden çok şey kaybetmemiz istenir bile değildir.

— Fakat gitme fikrini savunanlara, gerçekte olmayan birtakım saldırılar yapılmaktadır. Siz bunu nasıl karşılıyorsunuz?

— Bu saldırıları yapanlar bulundukları yerlerde bir mevki kazanmış, refah içinde olduklarını zannedenlerdir. Meseleleri mutlak bir refah ve huzur zaviyesinden görenlerdir. Rahatsız bozulmasını istemeyen kişilerdir. Meseleleri yalnız refah, huzur zaviyesinden göremeyiz. Kültürümüzü yaşatıp ölmek veya ölmek bakımından mütalaa etmeliyiz.

— Gitmek isteyenleri de refaha ermemiş, huzur içinde olmayan kişiler olarak vasıflandırabilir miyiz?

— Aslâ. Bunu isteyen ve bu fikir için çalışan kişiler Çerkesliğin vashamesi için en gerçek yolu gören insanlardır.

CEVAP 2 :

— Söyleyeceğim şeyleri yukarıda söyledim. Konuşmamız ilerledikçe daha yeni şeylerin ortaya çıkacağını ümit ederim.

CEVAP 3 :

— «Kültür-egitim meselesi halledilmiş» ifadesi, bildiğimiz kadarıyla orada Çerkesçe okuma - yazma yapılmakta. İlkokuldan üniversiteye kadar öğrenciler Çerkesçe eğitim yapmaktadırlar.

«Devamı 7. sayfada»

— 4 —

Kavkun (Caucone) kelimesinin araştırılması :

- 1 — Kaf kovune (kaf - kue - Voune) : Kaf oğlunun evi, hanesi, ihtimal ki Kafkun kabilesine ilk ismini veren ailedir.
- 2 — Kaf - Kuen (Kaf - koen) : Bu kelimeye belki de Kaf dağına gitmek anlamı verilebilir.
- 3 — Kaken : gelmek demektir. Fakat bu kelime de Kaf, Cau kelimesi yoktur.

Kaf, Cau kelimesinin tetkiki :

Gerek Kafkas, gerekse Kavkun kelimelerinde müstakil bir Kaf kelimesinin varlığını görmek mümkün değildir. Buna yakın olarak Çerkesçede: Gemi anlamına Kuah, çıplak, malsız anlamında olan qaf (Kabardey şivesiyle) (Caf) (dzaf) (Kuban şivesiyle) kelimeleri vardır. Naçiz kanaatimce Kaf kelimesi kâf olacaktır. Bu faraziye (varsayımı) çeşitli yönlerden çok kuvvetli görüyorum. Şöyle ki: Hz. Adem'in Cennetten çıplak olarak çıktığı, yeryüzünde ilk zamanlarında aynı durumda ve hatta gayet yoksulca yaşadığı bilinmektedir. Eski Trakya (Serake) il-lerce kutsallaştırılan ilk varlık Ç'elemiço (Tsehele - meugoe) de gerçekten (zavallı, çaresiz adam) demektir. Ç'elemiço'nun göya doğurduğu Çebel-i Aziz-dahi Hz. Adem'in çocuklarının, Hz. Nuh'un ve ona bağlı olanların ilk oturdukları bölgenin hatırasındandır. Başka bir şey olmayacaktır. Trakyalıların ve şimdiki Çerkeslerin aşırı derecede bir taassupla bağlı bulundukları ve korudukları bu gösterişten uzak, sade yaşayışlarının, hayatın güçlüklerine alışmak gibi bir felsefenin etkisi olarak açıklanabilir. Bu birliğe belki de İncanoğlunun babası (Hz. Adem'in) yaşayış şeklini ve bu tarz yaşayışın hatırasını taşımak, korumak veya sürdürmek gibi dindarca bir arzudan ileri geldiğini söylemek de mümkündür, hatta kuvvetle muhtemeldir. Ölen herkesin Ç'elemiço'ya kavuşması müslümanlarca gayet iyi anlaşılır ve kabul edilir. Çünkü ölenlerin her halde Hz. Adem'in tekrar döndüğü Cennet'e gideceğine ve insanlığın babasına kavuşacağına inanılmaktadır. İşte bu düşüncelerle, dil ve tarih bağlarıyla Kaf kelimesinin aslında kâf olacağını ve kâfin de Hz. Adem'in özelliklerinden, sıfatlarından olduğunu kuvvetli bir ihtimal görüyorum. Bilindiği gibi Güney Arabistanda bir dağın ismi: kaf ve (âi - qaf) yani benim qafım ve (e - si - qaf) yani a - benim - qafım kelimeleri bugün bile Güney Arabistan'da kullanılmaktadır. Yine pek muhtemeldir ki Kur'an - ı Kerimde (Kaf) suretinin bu ismi, Hz. Adem'in özelliklerinden biridir. Binaenaleyh eski Arabistan'ın mitoloji devresinde en büyük ve muazzam bir mit olan (Ad) kavminin yüksek etpleri olan Hz. Adem çıplak olarak Cennetten çıkarak Arabistan'a geldiğinde ilk önce bu dağa çıktığına, burada yerleştiğine inanılmış, böylece bu dağa ve dağın sonra da bazı insanlara kaf ismi özel isim olmuş, belki adı

Kadim Kafkasya Met İzzet

geçen isim buradan da Kaf dağına gelmiştir. (Bundan başka sürüp getirmek anlamına khe - fin fiilinden khef, sür getir, yetişmek anlamına gelen khe - sin fiilinden kheş, yetişen ve khaf - kheş şeklindeki anlatımda sür yetiş anlamına gelir).

Kafkas adının, hatta memleket ve halklarının eski Yunanlılarca Truva savaşıdan önceki bile bilinen bir kelime olduğu Avrupa bilgileri tarafından doğrulanmış olmakla beraber ancak M.Ö. 6. yüzyılda yaşamış bulunan Yunan Şairi Skilas (Scylax) ile çağdaşı (Orfe) - Argo'nun seferine katılmış olan değil - nin kayıtlarındaki bazı bilgiler en eski tarihsel belgeleri teşkil ediyor. Bunları, birkaç sene sonra izleyen Eschyle ise Kafkas adını ve «Zincirli Promethe» yi ebedileştirmiştir. Bununla birlikte Truva savaşıyla yüz yıl önce yaşamış olan meşhur Çerkes Okuyucusu ve Müzisyeni Orfe'nin de katıldığı Argo'nun meşhur Kolkida seferine ve bu seferin başlıca hedef ve saiki Kolkida kralı «Adi»nin zenginliği, altın postekisi (toison d'or) olduğuna dair bilgiler ve hatıralar bulunduğu gibi Truva savaşı sırasında yine bu bölgede yaşamış olan Fake'llerin (faace) 2. kavq'ass kabardey şivesiyle (orada) öldürülmüş, yok edilmiş anlamındadır. Kuban şivesiyle kavitsch'ig denir. Esas fiil Vouq'in (Voutsch'in) öldürmek, bu fiilin anlamı tam değildir. (öldürülen şahıs ve yer belli değildir); bu fiilden türeme olarak Va - Vouq'in (Voutsch'in) fiili tam anlamıyla «öldürmek» demektir. Çekimde (V) harfinden sonraki ou sesi düşürülür, veya hemen kaldırılır.

3. kaf - koes bu ifade, kaf dağına oturan demektir. (koes kelimesi yüksek yerlerde tas veya dés) kelimeside duz yerlerde oturan anlamında kullanılır.)

4. Kaf - kur - as - Kaf oğlu as demektir. Ve as kelimesi Çerkesçede yumuşak huylu, sakin demektir. İhtimal ki, strabon'un kuzey kafkas kabilelerinden olarak zikrettiği ve asil as mem-

leketi (Propre Asie) diye andığı bölgenin eski halkına ve Dubuvva'nın aradığı as kabilesine özel ad olmuştur. Abaza kabilelerinden az - ça (As - ghe) lerin bu lakabı korumuş olduklarında çok muhtemeldir.

5. Kaf - kās (kaf - q'es) Kafın en küçük evladı.

6. Kaf yi kās (yi ç'ās) : Kaf'ın sevdiği, sevgilisi.

7. kekuass çerkesçede gelmek anlamına olan ku - kuen kelimesinden, kabardey şivesiyle, dilgeçmiş zaman olup (o geldi) anlamına gelir. (Kuban şivesiyle ke - kuag denilir). hükümdarı, bu hükümdarın hükümet şekli, halkının töreleri, inançları ve diğer yönleriyle ilgili pek çok değerli bilgileri bile Homeros'un İliada'sında bulmaktayız. Bu Fake'ller (faeciens) her halde tarihi başlangıcı M.Ö. 20. yüzyıllara ulaşan Hitit imparatorluğunun asıl unsurlarından olmalıdır ve bu temel unsur daha sonra. Asurluların v.s. istilaları karşısında kısmen ve parça parça Kafkasya'ya doğru çekilmişlerdir. Kafkasya'nın kuzeyinde ise Truva savaşıdan çok önce büyük bir kavmin varlığı bilinmektedir ki o da özellikle Azak denizinin her iki yandaki kıyılarında yaşayan ve kuzey sınırı Baltık denizine ve daha uzak kuzey noktalarına kadar uzanan Kimmeri'lerdir. Truva savaşıdan hemen sonra Kafkasya'ya, Kirke'nin ziyaretine gelen Ulişe (veya Olise) aynı zamanda Kimmeri'leri ziyaret etmiş ve bu esnada «Erebe» yönünden yükselip gelen, dönen savaşçılara raslanmıştır. Bu savaşçılar Hitit imparatorluğunun Anayurtlarına dönen temel unsurlarından başkası değildir. Eski Yunan tarihçileri Truva savaşına Kavkun'ların (Caucone) ve Serake, Çerkes (Thrace)lilerin ve hatta Amazonların da katıldığını tam bir açıklıkla kaydetmektedir. Hitit meseleleriyle ilgilenen mütehassıslar, Hititlerin dahi bu savaşa katıldıkları kanısındadırlar. (Keteens Keteenleri) Ve Hititler hakkındaki buluşlar bu kanaati doğrulamaktadır.

Kafkasya'yı gezen Alman bilgincilerinden Prof. Ritter dahi Truva civarına ve eski Sırbistan yurduna isimlerini vermiş olan Dardanilerin (dardaniens) de Kafkasya'dan gelmiş olduklarını beyan eder. İşte Truva savaşı sırasında Kafkas kavimleriyle ilgili bilgiler, güneyde Fake'lere, Hititlere, (diğer adıyla Hattikoye), Mısır sınırında kısmen veya tamamen bulunduğu anlaşılan Oubikh'lara, (oubi - che) ve en son bulunan Mısır Papirüslerinde raslanan Adge (me) lere; kuzeyden Kimmeri'lere (Kemirgoy), Kavkun diye anılan daha diğer Kafkasyalı kavimlere ve Trakya'daki Çerkes'lere dairdir. Bu çeşitli Kafkas kavimleri, adlarına, aynı derecede önceliğe sahip olmak üzere Kuzey Kafkasya'nın Kuban nehriyle Tenais (don) nehri arasında yerleşmiş olan eski «As. (asse), Yas (asse)»leri ve bunları izleyen Meot'ları da almak gerekmektedir. Gerçekte Strabon bu bölgeyi «propria asia» yani gerçek Asya diye nitelermektedir. Tarihçilerin babası Herodot Lidyalıların törelerine rağmen «çok Asya'nın bu Asya (asia) lakabının Promethe'nin eşi Azya (asia) dan geldiğini iddia ediyor.

«Devamı var»

OKUYUCU mektupları

- S. Janset - Ankara: Abone bedeli olarak gönderdiğiniz 12.— TL. alınmıştır. Her sayı çıktıkça gönderilecektir. Alâkanızdan büyük memnuniyet duyduğumuzu bildirir devamını dileriz. Teşekkürler.
- B. Demirkan - Ankara: Samimi duygularınızı dile getiren mektubunuzu aldık. Sizleri yanımızda görmek şevkimizi arttırmaktadır. Tarihte Kafkasya adresinize postalanmıştır. İlgilerinizin devamını bekler başarılar dileriz.
- V. Çambel - Eskişehir: Arkadaşınızla birlikte abone işleminiz yapılmış ve gazeteler adresinize postalanmıştır. İlgilerinizi bekler teşekkür ederiz.
- Y. Batıbay - İstanbul: Abone işleminiz yapılmış ve geçen sayılar adresinize postalanmıştır. Her sayı çıktıkça gönderilecektir. İlgilerinizi bekler teşekkür ederiz.
- C. Ergin - Balıkesir: Yakın ilginize ve vaatlerinize teşekkür ederiz. Kafkasya ve Çerkeslerle ilgili türkçe eserler bir liste halinde bu sayımızda verilmiştir. Yakın ilgililerinizin devamını bekler çalışmalarınızda başarılar dileriz.
- N. Karden - Kangal-Sivas: Başlangıcından beri göstermekte olduğunuz yakın ilgi bizleri daha da güçlendirmektedir. Zira kız kardeşlerimizin kendi konularımızla ilgilenmeye başlamış olması gerçekten ümit vericidir. Sizi ve sizin şahsınızda ulusal problemlerimizle ilgilenmekte olan diğer kız kardeşlerimizi tebrik ederiz. Nartlar kitabı Çerkesçe ve bir nüsha olarak mevcuttur. Henüz tercüme edilmemiştir. Gönderemediğimiz için özür dileriz. İlgilerinizi bekler teşekkürlerimizi bildiririz.
- Z. Süren Ajiyba - İstanbul: Dile getirdiğiniz konular muhaceret kesimindeki toplumumuzun başlıca problemlerindendir. Tamamen inceleyip halletmek hepimizin görevidir. Anavatan hakkındaki bilgilerimiz çok sayıda soydaşımızın gidip görmesiyle artacak ve kesinlik kazanacaktır. Mektubunuz bizi hayli düşündürdü ve sevindirdi. Sizin gibi milliyetperverler çoğaldıkça ve kendi meselelerine sahip çıktıkça başarılarımız yakındır. Müş-küllerinizi gözmek ve Kafkasya'yı daha iyi tanıtabilmek için Kamçı imkân nisbetinde gayret edecektir. İlgilerinizin devamını bekleriz. Teşekkürler.
- O. Çelik - Bursa: Ödemeli usulü prensiplerimize şimdilik uymadığınızdan abone işleminiz yapılmış ve gazeteler PTT ile adresinize gönderilmiştir. İlginizi bekler, saygılar sunarız.
- S. Altaş - Adana: Gönderdiğiniz abone bedeli alınmış ve gazeteler adresinize postalanmıştır. İlgilerinizi bekler, başarılar dileriz.
- Z. Tuğ - Kayseri: Kızkardeşlerimizin bilinçli olarak çalışmalara katılması bizleri gerçekten ümitlendirmekte ve gücümüzü artırmaktadır. Abone işleminiz yapılmış ve gazeteler adresinize gönderilmiştir. İlgilerinizin devam etmesini bekler teşekkürlerimizi bildiririz.
- A. — Alanya: Samimi ifadenize ve yakın ilginize teşekkür ederiz. Kamçı yayıncısı gazeteleriniz 7. sayısında göstermiştir. Sizce kolay olan herhangi bir yolda göndermeniz mümkündür. Alâkalarınızın devamını bekler, başarılar dileriz.
- A. Kuş - Gökseun-Maraş: Büyüklemlerimizin resimlerini arzu ettiğiniz şekliyle yayınlamak şimdilik mümkün değil. Samimi ifadenize ve temennilerinize teşekkür ederiz. Çerkesçe mektuplaşma işi ele alınacak ve sizin de katılmanız sağlanacaktır. İlgilerinizin devamını bekler başarılar dileriz.
- İ. Polat - Van: Bu teşekkürümüz soydaşlarımıza, sizlere olan güvenimizdendir. Gazetenin daha geniş çevrelere dağıtılmasında yardımcı olabilirsiniz. Yardım talebinde bulunmanız bile yeterlidir. İlginize teşekkür eder saygılarımızı sunarız.
- N. Tuğ - Ankara: Yakın alâkalarınıza müteşekkirimiz. Bildirdiğiniz adreslere gazeteler postalanmıştır. Alâkalarınızın devamını bekler saygılar sunarız.
- A. Polat - Erzurum: Teveccühlerinize ve yakın ilginize teşekkür ederiz. Dağındığınız konuları birer makale şeklinde kaleme alırsanız daha faydalı olur. Dileğinizin yerine getirildiğini bildirir, başarılar dileriz.
- S. G. Korul - Ankara: Tarihte Kafkasya postalanmıştır. İlginize memnûn olduk. Kendisini ve ulusunu tanımak her Çerkes için kaçınılmaz bir görevdir. Başarılar dileriz.

Bask'lar üzerine (*)

Basklar; kırmızı, siyah ve beyaz renkli kumaşlardan yapılır, güzel fakat güç dikilebilen milli kıyafetleriyle «La Pelote» (=Yumak) denilen meşhur milli oyunlarını oynarlarken..

«Başlangıç 1. sayıda»

BASKÇA'NIN KAFKAS DİLLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Prof. R. Lafon Gürcüce, Çerkesçe ve diğer Kafkas dilleriyle Bask dili arasındaki yakınlığı birçok örnekler ve rerek ortaya koymaktadır. Bunlardan birkaç tanesini sunuyoruz. Baskça'nın metodik olarak Kafkas dilleriyle karşılaştırılması söz konusu olunca, ciddi engellerle karşılaşılır. Çünkü Gürcüce hariç bu dillerin eski hali bilinmemektedir. Örnekler:

1596 yılında yazılan Baskça bir atasözünde geçen «abu» (=havan eli) kelimesi Adıgeycede ve Kabardeycedeki «wub» (=havanda dövme) fiiliyle yaklaşılabılır.

Baskça «athe» (=yığın): Adıgeycede ve Kabardeycede «ate»dir.

Baskça «ahari» (=koyun) Çeçencede «aher», Gürcüce «shvari»dir.

Baskça «behor» (=kısırak), Çeçencede «bek'a», İnguşça «bak»dır.

Baskça «haize» (=rüzgâr), Adıgeycede ve Kabardeycede «ji» veya «zzi»dir.

Baskça «aurdi» (=düşmek), Gürcüce «vard» (=yardına)dir.

Bu vedayla Kafkas İber Dilleri ocağının şemasını vermekte yarar görüyoruz ve sunuyoruz:

A —) Doğu İber Dilleri (Kafkas Dilleri)

2 —) Sınıt Dilleri Gurubu:

a) Adıgeyce (Kuban lehçeleri)

b) Kabardeyce

c) Abhazca

d) Oubykh dili

e) Svan dili

2 —) Gilvî dilleri gurubu:

a) Çeçence

b) İnguşça

c) Kist dili

d) Tso dili

3 —) Kartulî Gurubu:

a) Gürcüce

b) Mingrelce

c) Çıan dili

4 —) Üçüncü ve 5. grup 30 kadar lehçeyle lezgi ve dağistan dilleri:

B —) Batı İber Dilleri:

a) Biskayen lehçesi

b) Suleten lehçesi

c) Gıpüzkoan lehçesi

d) Laburdin lehçesi

e) Baztane lehçesi

f) Aezkoan lehçesi

g) Navare lehçesi

h) Salazare lehçesi

Baskçanın aktüel yayılma alanı: Pirene dağlarında Doğu - Batıya 170 km., kuzeyden güneye 60 km. olmak üzere takriben 6450 km. kare İspanya'da, 2800 km. kare de Fransa'da bulunmaktadır. Resmî olmayan tahminlere göre Bask ülkesinin İspanya kısmında 350 - 600 bin, Fransa kısmında ise 65 - 100 bin kadar Bask yaşamaktadır.

Basklar' Birleşik Amerika'da ve Arjantin'de de yaşamaktadır. Orelarda kendi dilleriyle okulları ve gazeteleri vardır. Hatta Fransa'da bulunan Baskların da kısmen kültürel bağımsızlığı vardır demek mümkündür. Kanada'da da Baskça isimler taşıyan ve Fransızca konuşan insanlar mevcuttur.

Baskların ülkelerinde dernekleri ve bağımsızlık uğrunda yıllardır çalışan milliyetçileri mevcuttur. Bugünlerde açıkça kendini gösteren çalışmaların daha kesif olduğu İspanya'da Burgoz şehri merkezleridir. 1909 yılına kadar yarı müstakil bir duruma sahip olan Bask'lara 1936 yılında Cumhuriyetçiler birtakım haklar daha vermişlerse de Franco'dan sonra kaldırılmıştır. Rejimle paralel olarak onlar da harekete geçtiler. 1960 yılında ayaklanma şeklinde başlayan hareketler 1967'de daha da gelişti ve 1970 sonunda şiddetlenerek patlak verdi.

(+) Bu yazı için büyük yardımlarını esirgemeyen Sayın Yük. Müh. Ahmet ÇİZKAN ve Sayın Dr. Vasfi GÜSAR'a burada teşekkürlerimizi bildirir, saygılarımızı sunarız.

(1) Der grosse Prockhaus, München, 1953.

(2) Lavis, Fransa Tarihi, C. 1, Sh. 28; C. 2, Sh. 150 - Paris.

(3) Aynı eser, C. 2, Sh. 12 - 13.

(4) Mel Çunatuko İzzet, Kafkas Tarihi, Sh. 202, İstanbul - 1912.

ŞİİR

YURDUNA DÖNECEKSİN

Çar ezmeğe başlayınca Çerkes'i
«Suç gözlerinizin önünde
işleniyor dedi

Karl Marx
Gözlerinizin önünde işleniyor suç
Yaşlı dünya, uygar Avrupa utan»

Rusya'ya girdiğinde Alman
Rus halkları ezilirken
Suç işleniyor dedi Çerkes
Bir ezen bir ezilen varsa
Hakkın yanındadır Çerkes

Vietnamlıyım
Arabım
Zenciyim
İnsan kanı dolaşır damarlarımda
Çerkesim:

Batı Almanyalı
Çek televizyonunu
Çekoslovakya'dan
Amerika al füzeni Viyetnam'dan
Rus döndür tanklarını
Çekoslovakya'dan
Çerkesim çünkü ben

Her ülkede göğe baktım
Asya'da maviydi
Afrika'da mavi
Kanım akmamışsa
Çölde mavidir gök
Bozkırda masmavi

Yüreğimin yarısı Kafkasya'dadır
Özgürlüğün öz yurdunda
Yüreğimin
Yarısı
Parça
Parça
Dünyanın her yerinde

İlk halk savaşını veren benim:
Adım barıştır eşitlikçidir
Beyaz ırka adını veren benim
Bu yüzden zencileri severim:
Çerkesim
İnsan kanı dolaşır damarlarımda

Elbette dünya değişiyor
Barışı öğreniyor
Eşitliği öğreniyor
İnsan onuru nedir öğreniyor

Görevin bitecek
Açla aç kaldığın bitecek
Baskaldırılarla haş kaldırdığın
Bitecek
Bu hasretlik bitecek

MAHACIR

«Başlangıç 4. sayıda»

ASKER — (İçeri girerek). Yüzbaşı, Batalın üzerine gönderdiğiniz bir tabut asker, pusuya düşürülerek mahvedildi. Ağır yaralı olarak bir kaç kişi kurtulabildi.

YÜZBAŞI — Nasıl. İmkânsız. Masaya eliyle hızlıca vurur. İki asker (İçeri girer). Gözünün bu ihtiyarı hapishaneye, (Askerler ihtiyarı götürürler. Yüzbaşı Prense bakanak) Prens sizden bir ricam var, burda olanlar Generalin kulağına gitmesin. (Prens gider).

ASKER — (İçeri girerek) Batalın arkadaşlarından birini tutuklayarak buraya getirdiler efendim.

YÜZBAŞI — Getirin buraya. (Masanın yayına gidip oturur. Bir subayla iki asker, milli kıyafetli bir Dağı ile içeri girerler). Yaklaş bu tarafa. Kimsin sen? İsmi nedir?

DAĞI — Ben şu yaylaların oğluyum.

YÜZBAŞI — İyi, fakat ismin yok mu?

DAĞI — İsmim Hürriyettir.

YÜZBAŞI — (Büyüklüklerini burarak). Batalı nerde? Söyle, seni serbest bırakacağım. Mukafatta vereceğim. Söylemiyor musun??? Ben söyletmemişim. Bilirim. Subaylara ve erlere) götürün. Batalın yarını söyletmemişse kurşuna dizin. (Dağlıları aralarına alıp kapıya doğru yönelirler. Biraz uzaklaşında duraklar. Yüzbaşı Batalın yarını söyletmemişini zannederek sevinir). Biraz evvel de böyle yapıyadın. Haydi hiç bir şeyden çekinmeden söyle.

DAĞI — Söyliyeceğim... Batalın yarını size söyleyeceğim. Ondan sonra daha da hoşlanacağınız şeyleri de... Ama yalnız ben.

YÜZBAŞI — Sakin kalbimde bir şeytanla olmasın?

DAĞI — Hayır. Sizi tanıdım ederim. Sonra benim canım çekmez.

YÜZBAŞI — Pekala. Siz gidin. (Yüzbaşı tabancasını çıkarıp dinlemeğe başlar). Söyle dinliyorum.

DAĞI — Silâhı görünce dudaklarında bir tebessüm yayılır. Şu karşındaki sırtları karla kaplı sıra dağlara bakınız.

YÜZBAŞI — Evet sonra.

DAĞI — İşte orası. Yamaçlarında dağ keçisi ve akbabadan gayri canlıların barınmadığı Ersa dağıdır. Ondan az berirdi Türk'ün sarığı gibi yusuvarlar olan beyaz tepede, Batalın barındığı yerdir. Kendisi oradan dağlara ovalara gibi yetişip, milletin infikamcısı olarak öbür dünyaya gönderir. O sağken Azrailin Ruslardan yana hiç sıkıntısı olmayacak. Ta ki Kafkasya'da tek Rus kalıncaya kadar... İşte Batal... Bugün... (Atlayıp silâhı yüzbaşının elinden kaparak göğsüne dayar) burda önünde duruyor. (Yüzbaşı korkarak ellerini kaldırır. Telâşla sandalyeye çarpar.)

BATA — Hah... hah... hah... (Pencereden fırlayarak gözden kaybolur.)

YÜZBAŞI — (Yerinde taş kesilmiş gibi hareketsiz duruyor). Muhafızlar. Muhafızlar... (Askerler, subaylar içeri koşarak girerler).

ASKERLER — Ne oldu ne oldu?

YÜZBAŞI — (Gayet şaşkın ve perigan) Gitti... gitti. itin oğlu... Batal, Batalın ta kendisiydi. (Horkes şaşırır). Çabuk yetişin... Peşine düşün. Subaylar askerler koşarak giderler. Yüzbaşı yalnız kalır, sahnenin arkasından davul, borazan ve silâh sesleri duyulur. Yüzbaşı bitkin bir vaziyette sandalyeye çöker. Tanrıya binlerce defa şükür, kaç kaldım. (Dişleri birbirine kenetlenmiş vaziyette, alındaki terleri siler) Batalı. Batalın ta kendisi elimde iken kuş gibi uçtu gitti. Nasıl kaçırdım. Aman Tanrım aklım duracak. (Bu sırada Batalın arkadaşı Temir yavaş yavaş içeri girer. Yüzbaşıyı görünce silâhını üstüne tutar. Yüzbaşı korkarak ellerini kaldırır. Kalkmaya teşebbüs eder, fakat başaramaz).

TEMİR — Batalın yerini söyle, yoksa öldürürüm.

YÜZBAŞI — Ba-ba-tal...

TEMİR — Söyle yoksa ateş ederim. (Yüzbaşıya yaklaşıp)

YÜZBAŞI — Ka-ka-kaştı... koşarak.

TEMİR — Ne taraftan gitti.

YÜZBAŞI — Şurdan, şurdan.

TEMİR — Yalan söylemiyorsun ya.

YÜZBAŞI — Hayır. Tanrı adına.

TEMİR — Arkanı dön. (Yüzbaşı ateş edecek zannıyla gözlerini kapatır. Temir sahneyi yavaş yavaş terkeder. Yüzbaşı titriyerek epey zaman durur. Sonra korka korka arkasına bakar. Kimseyi göremeyince derin bir içgeçirir. Çok şükür. Gitti. (Sonra cesaretini toplayıp yumruğunu da sıkarak). Bundan sonra hele bir elimi geç, sana ölümlerden ölüm beğendireceğim. (Tam bu sırada yüzbaşının gözüne Temir tekrar ilişir. Yüzbaşı cesaretini kaybederek ellerini kaldırır).

TEMİR — Kıpırdama... Dur durduğun yerde.

YÜZBAŞI — Ateş etmel. Ateş etmel. Karım... Çocuklarım.

TEMİR — Ceketini ver. Çabuk.

YÜZBAŞI — İşte, buyrun. (Ceketini çıkarıp verir).

TEMİR — Şapkanı da.

YÜZBAŞI — Al. Al.

TEMİR — Yan tarafa dön. (Yüzbaşı yan tarafa döner. Temir şapka ve ceketini giyer). Dön bu tarafa. (Yüzbaşı döner. Temir şapkasını yukarı kaldırarak) Gitt. Sana iyi günler.

YÜZBAŞI — Size de. Size de. Teşekkür ederim. Şu anki efendim. (Korka korka dışarı çıkar).

TEMİR — (Bir müddet elbiselerini seyreder. Sonra güler). Ne kadar da güzel bir üniforma. Askerler hem bu üniforma tette görseler hayatta ateş etmezler. Şuyları yatacaklar. (Elini şapkasına götürür, sonra hemen kaybolur).

(Devamı var)

Guşesirme'nin kaderi

«Başları 3. sayfada»

kestiler, gurtulanlar da, İstanbul'a, Üşüyün ağının büyük oğlu cenderme idi bünyanda, bu koyden gatr yükü-nen mal yağmaladı, şincik yığın zen-gin, saatlanenin öğünde lükani var». Kayalara oyulmuş bir min önünden birkaç avşar kadın çamaşır yıkıyordu. «Aha şincik bu inler Avşar Beglerinin davar ağılı oldu» diye ekledi Nuh Me-met. İncecik derelerden, sarp kayalık-lardan geçtiler. Akşam olmuş, ay çıkmıştı. Yamaçlarda peri masallarının geç-tiği yerlere benzer sivri kayalar, kale-duvarı gibi yükselen bloklar, ay işi-ğında daha bir esrarlı görünüyordu. Guşesirme çocukluğunda dinlediği cinli perili masalların geçtiği yerlerde sandı kendini. Ürpererek, dizlerini ör-ten kalın çegen yamçısına sıkıca sarı-ldı. Bünyana girdiklerinde, ayağını altı-na alıp oturmakla uyuyuştu. Yol ar-kadaşı olan hanıma tutunarak araba-dan indi. Kadınlar ve çocuklar geceyi bir reji memurunun evinde geçirdiler. Erkekler hana gitmişlerdi...

Ertesi gün akşam ezanı okunurken Kayseri'de idiler. Guşesirme bu ka-dar kalabalık bir yeri ilk defa görüyor-du. Kalıp kalıp kesilmiş taşlardan yapıl-ma kararmış köhne evler birbirine yaslanmış uzayıp gidiyordu. Sayısız minareler, sivri Selçuklu kümbetleri, kubbeli kırılı, gri hamamlar, Bizans'ın Selçuklu'nun, Osmanlı'nın yüzlerce yıl-lık birikiminden, tortusundan çıkan bir is gibi, kırılı, yapışkan bir duman, bir koku sokakları doldurmuştu. Toprak damlı, ejderha kabartmalı yağmır oluk-ları takılmış Ermeni evleri, binalar ne bitişerek, köstebek yuvası gibi bir-bi-ğünü sokaklar, çıkmazlar meydana getiriyorlardı. Sokaktan geçerken araba-atlarının nalları çakmak taşları gibi, sokağa döşenmiş kalıp taşlara çarpa-rak kıvılcımlar saçıyorlardı. Guşesir-ma bu garip kentlin hayhuyuna, gürül-tüsüne kendini kaptırmış, nerede oldu-ğunu unutmuştu. Üstü asma yaprağı

motifleri ile süslü bir tac kemerden bakımsız harab bir avluya girdiler. Or-tada bir havuz, çardaktan koparak su-ya sarkmış kuru asma dalları, koyula-şan su yüzünde mürekkeple yapılmış karikatürler çiziyor gibi idi. Avluya a-çılan bir kaç kapı var, Guşesirme o-dalar arasında koridorun bulunmayış-na şaşıtı. peki kişin bu odaları nasıl ısıtıyorlardı?... Bir süre çardağın altın-daki tahta peykede oturdu. Nuh Me-met bir odaya girip kaybolmuştu. Der-ken yandaki odadan bir feryat koptu:

«Boyu devrilesi Nuh Memet... Huuuuu... Komşulaaaaaarrrrr... Domuz hirifin ettiğini duyun, huuuuu... ah ga-ra başım... aaaaah aaaaah... Çiğerine fitil döşenesice hirif... Taaa... Çerkes illerinden üstüne guma getirdi... Vayyyyyy, vayyyyyy...» Kadın haykırı-rak ağlıyor, beddualar yağdırıyordu.

Hanife kadının feryadı perde perde yükseliyor, saçını başını yoluyor, yer-lerde sürünüyor... Avluya dolan komşu kadınlar da ağıta katıldılar Taş avlu huuu... vayyyyy... amanııııııı... İnemleri ile çınlıyordu. Guşesirme ot-urduğu yerde donup kalmıştı. Ukip-gilmek, köyüne, sevgili bozkırına dön-mek istiyor. Hanife kadının haykırışla-rı artıyordu. «Uyyyhh... Uyyyhh... za-vallı Hanife, sen bu zırzop hirifin uğ-runu saçını süpürge et, o kalksın sen-in üstüne Çerkes kızı getirsin. Vayyy, benim emeklerim!...» Kiyidan ağlama-ları izleyen yaşlı bir nane başına ört-tüğü önlüğünü çektiştirerek Hanife ka-dına yaklaştı. «Uğunmanız niye?... a garılar, çır çır çığırıyorsunuz, hele du-run bi dene... ne olmuş, Hanife huuuuu... gendine gel, ilk kez üstü-ne guma gelen sen delsin dünyada...» Hanife kadın dağınık saçlarını yasma-ğına tikiştirerek: «İçim yanıyo Akka-dın hala, içim... boyu bosu devrile-sice Nuh Memet ideceğini etti, yakıtı beni...» arada şaşkına dönmüş, Guşesirme'yi göstererek: «Ahancık şoo garıyı üstüme hanım eyledi... Ben ağ-lamayım da kimler ağlasın... uyyy... uyyy...» Dövünmesi bitmiyordu Ha-nife'nin. «Dur dirim sana a Hanife... A eşsikelekler, susun birez, ayıp mi-saur var, Allah'ın bir garibi...» Guşesirmaya dönerek: «Bu çirkesler de

bek gorgulu olurlar, guldurmen gen-dinizi, bağırıp durma a Hanife garı, kız gorphudan guz yaprağı gibi ditiyo ifil ifil, gel kızım gel, hoş geldin» Hanife bağırarak tekrar ağıldı. Kadınlar Guşesirmaya ulaşmasını önlediler: «Niresi gorgulu a Akkadın hala, evli hirifin goynuna giren nah şoo orospu-mu gorgulu...? Boacaaaam... Öldüre-ceemmm...» Akkadın Hanife'nin ka-lunu tutup bırakmadı. «Gara yazılı Ha-nife, sabi gendi istermiydi Nuh Me-met gibi soylarıya varmayı, haline go-madılar baksane, ağlayıp duruyo fu-kara, garı ikinizde yazısı buymuş, dırdırı bırakıp geçinip gidin... Gel gi-zım ağşam garardı, çıkarıyım seni yo-hariya...» Guşesirme'nin kolundan tutup bir odaya girdiler.

Çarşıya koşan Nuh Memet, ağız kulaklarında, yiyecek yüklenmiş, avlu kapısından girdi... Sabırsızca uçarak merdivenleri tırmanıp daldı içeriye... Kadınlar Guşesirme'dan konuşarak ev-lerine dağıldılar. Aşağıda tandırın baş-ında Hanife kadının iç çekmeleri, fer-yadları duyuluyordu halâ...

Kış türü sıkıntılar içinde geçirdi, işi olmadığı zaman avluya pek inmi-yordu. Hanife kadın çocuklarıyla avlu-da bulunan odalara çekilmiş, kendisi-ne pencereleri güne ye bakan bölüm bırakılmıştı... Bütün gün pencereden Erciyesi seyrederdi. Sonbaharla beyaz-lara bürünen bu büyüğü dağla her an başbaşa idi... Yükseltiler kayıp giden bulutlar, dağın doruğunu pamuk yığın-ları gibi sarıp saklıyordu. Güneşli gün-lerde dik yamaçlarda buzullar ayına gi-bi parlıyordu. Dağ yaşantısından bir parça olmuştu... Onunla söyleşir, ağ-lar, ona çerkesçe ağıtlar okurdu. Fırta-nalı günlerde daha bir güzel olurdu dağ; Savrulan karlar, boralar Uzunyay-la kişini hatırlatırdı Guşesirme'ya... Sila özlemine giderirdi... Sevgili dağın dan ayrı olduğu saatler geçmek bil-mezdi... Hanife kadın her gün yeni bir bahane ile kavga çıkarır, hırpalar dı onu... Sevmiyordu kimseyi... İnsan-lardan, kendi dünyasına yabancı olan-lardan busak bucak kaçıyorlardı. Tek dos-tu Akadın hala idi. Bu gün görmüş a-sırık ihtiyar ara sıra uğrayıp ona öğü-ler verir, oturur giderdi... Nuh Memet

e aldırması ipliklerle ipek ve sirmalar la Akkadın halanın torunlarına bebek-ler, başlıklar, mendiller yapardı. Gü-ler geçip gidiyor, annesinin, köyünün özlemi giderek dayanılmaz oluyordu...

Martin gelmesi ile havalar ısındı, karlar erimeye başladı. Doğu uyanma-ya hazır. Halâ beyaz örtüleri altın-mış olan sevgili dağın eskisi kadar vakit ayıramıyordu... Zira baharla bel-raber benliğini tatlı bir heyecan sar-mıştı. Kalbinde, ta... derinliklerinde buruk bir sevinç tomurculanıyordu. Gebe idi... bunu öğrendiği günden bu-ri dünya deha bir aniden olmuştu. «Şimdi, yaşamak için bir sebep var» diye düşünüyordu... Ömrünü dağınak bebeğine bağlayacak, onunla mutlu o-lacaktı... Nuh Memet bu haberi aldı-ğında beri etrafında pervane kesil-mişti. Top top ipekler, baskılar, bül-likler, tülbentler almıştı doğum hazı-rlığı için. Bebe başlıkları, örtüler, mink giysiler hazırlıyordu. Üstlerine türlü çiçekler, kuşlar nakışlar, konduruyor, içindeki duygu renk renk iplik sa-ıyor, motif oluyordu... Arada bir: «Koyde olsaydım, bunları bana hazırlatırdım, ayıp sayılırdı... Annediğim didinip de-rurdu, diye düşünüyordum... Nuh Me-met öğleğin bile işini bırakıp eve ko-şuyor, karısını yokluyordu... «Hele bir yol bebe doğsun» diyordu Nuh Me-met, «Doğsun ki seni anana gönderi-yim, doğasıya görüp dönesin». Bu a-şırı ilgi Hanife kadını çileden çıkarı-yor, Guşesirme'ya düşmanlığı artı-ıyordu... Kona komşuya dert yanıyo, ağ-lıyor, beddualar diziordu tüm bildi-ği kötülükler üzerine...

Mayıs bitiminde denkler yapıldı, arabalara, katırlara yüklendi. Erkekler bağlarına çıkıldı. Bu yörelerde bütün yaz bağlarda geçirilir, şehrin yakıcı sı-cağında iş gücü sahibi erkekler kahrıdı. Sonbaharda Erciyes heyetinin dönüde-te kiş varlığını duyurmaya başlayınca-ya dek kalırdı. Meyveler toplanır, pekmez kaynatılır, kiş hazırlıkları ya-pılırdı. Erkekler sabah işlerine ka-çar, akşama bağlara dönerlerdi. Baş kulübesine yerleştikleri hafta, gerekli birkaç parça eşya almak ve evi de-yoklamak için iki kuma şehre inmiş-lerdi. Öğleden sonra işleri bitti ve ka-

lır yedeklerinde Erkekler yoluna tutu-lar. Bir süre konuşmadan gittiler. Guşesirme doğanın güzelliğine delmiş, be-beği ile geçireceği günleri, köyüne, annesine kavuşacağı anı düşünerek tatlı hülyalar kuruyor, yürüyüşü tatlı-ıran bir sevinç, buruk bir sızı duy-uyordu. Yol boyunca, asmalara konup kalkan renk renk kuşlar, kelebekler, uzaklardan duyulan cır cır böcek ses-leri, şırıldayarak akan derecik, her şe-yi ilk kez duyuyor, görüyor gibi idi.

Bir yokuşun eteğine geldiklerinde Hanife kadın katının yularını çekerek durdu. Yüzünde kınla kızık bu gö-lümseme. Guşesirmaya döndü. «Şimdi yine çatacak bana diye» dağında. Ku-ması, ufaylı bir dilde: «Siz Çerkesler nazik olursunuz, dayanmaz ayağınız ta-şa, çakıla, gel güzel guman, güzel o-dalık, bin şu hayvana» Guşesirme «Bu iltifatın altında bir şey var, ama ne acaba» diye düşündü. Cevap ver-medey yoluna devam etmek istedi. Şö-zünün dinlenmediğine şahitlenen Hanife kadın hanımla bağardı. «Kafamı kız dırma, kenarın orospusu... yollarda, bellerde bebene bir zarar getirme. Nuh Memet sağ gomaz senin yüzün-den» kadının şakası olmadıktan anla-yım kızcağız, dayak yememek için dur-du. Hanife'nin yardımı ile tomanlı so-ğuk semere, bir türlü alınamamıştı. Bu kuru, garip oturağa, eteğini toplayarak yerleşti, bir süre otiller konuşmadan. Yol ileride daratıyor, tek atın geçile-ceği bir patika oluyordu. «Tek tek ge-çecez sür hayvanı» Hanife kadın ka-tının ardından kuvağına yapışmış gi-bi yakından yürüyordu. Hanife'nin ne yaptığını öğrenmek için arkaya bakma-ya zaman kalmadı, korkunç bir sesime ile ileri atılan kahr, dar patikada den-gesini bozarak derin vadinin içine u-çuverdi. Guşesirme hayvanın ar şe-sine başının üstüne düşerek hareket-siz kaldı. Hanife elindeki boşaltmış ka-zap çiçesini, ayağı ile kucak tomanlı gıcıldadı, önlüğü düzeltti: «Yardım eden yokunu, Ummet -i Muhammed» diye bağırarak başıca doğru koştu. Çöke-rde, gel yatağının içine bükülmüş yatan Guşesirme'nin eteğinden süzülen kan, kuru su yatağının çatlaklarına doluyor-du...

ÇERKES Efsanelerinden

SAVSURUKO

Resimleyen:
Hatko Güler

Setenay TLEPSİ

"BÖLÜM SİLÂH TAKIMI
HARP KİŞİRETİ VE
BİR AT İSTİYOR,
DİYEREK DELİKAN,
LİNİN YAZGECİLMEZ
ARZULARINI İLETTİ,
BU İSTEK TLEPSİ
ÇOK SEVİNDİRDİ."

"ONA BİR HARP Kİ-
ŞİRETİ HAZIRLADIM:
KIZILCIK DALINDAN
BİR MAY DİVARAŞI AŞLA
MİLERİMİYECEK BİR KA-
HNA NE İHTİYAR DEMİYE
ÇERKESE 32 YASINDA"

BİR AT SAVSURUKO ARTIK ÇERKESE ARKADASLARINI BULAMASTI BİRİNİ
KUSANDI "TLEPSİ GENİBİ DEMERKİ ÇİN DÖRAT" AHIRDA SERBEST Bİ-
RAKTİ SAVSURUKO'YU GÖREN DÖRAT SANA KALKARAK ONA SÖLDÜRDÜ
KARAT SAVSURUKO SİCİLAYARAK AT VELESİNDEN TUTTU VE AŞLA
İNDİRDİ BİR YEMERK DARBESİYLE ONA AŞLA AYAKLARININ SÖTÜNE
OTULUĞU HAYVAN TEKRAR DOĞRULMAK İSTEDİYSE DE BENDİN BİRİNE
BENDİN BİRİNE DA MİYANİ OLDU.
SONRA SAVSURUKO DÖRAT'A DİZİNİ VURARAK AHIRDAN Çİ-
KARDI TAM TECHİZAT BİRİNİ KUSANDI ATIN SIRTINA SÖZÜK
VE BÖYLECE İHTİYAR BÖLEDİĞİ MİNERA DÖLÜ HAYAT BİRİ-
LİYORDU